

Debata o klimatické budoucnosti

Datum konání: 18.11.2025, 19:00

Místo konání: Křížkovského 12, posluchárna Václava Havla

Téma: Reflexe klimatické krize z pohledu filozofie, státní správy a environmentální humanistiky.

Účastníci besedy:

Mgr. Jan Buráň, Ph.D. – Katedra filozofie Filozofická fakulta UP; zaměřuje se na filozofii, i na její environmentální aspekty, společenské transformace.

Mgr. Daniel Volek – ministerský rada na Ministerstvu životního prostředí ČR; věnuje se tématům jako klima a energetika, ochrana ovzduší, udržitelný rozvoj.

Mgr. et Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D. – pedagog a vědec v oblasti humanitní environmentalistiky na Univerzita Palackého; řeší environmentální etiku, antropocén a vztah člověka k přírodě.

Ekologický večer:

Ve spolupráci s Politologickým klubem UP a Katedrou rozvojových a environmentálních studií PF UP.

Úvod

Syntéza myšlenek prezentovaných v rámci panelové diskuze věnované klimatické budoucnosti. Cílem textu je zachytit průnik tří odlišných, avšak doplňujících se perspektiv: filozoficko-společenské (Mgr. Jan Buráň, Ph.D.), politicko-pragmatické (Mgr. Daniel Volek) a humanitně-environmentální (Mgr. et Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.).

I. Diagnostika současného stavu: Kde se nacházíme?

V úvodní části besedy se diskutující shodli na tom, že klimatická krize není izolovaným problémem oteplování atmosféry, ale komplexním jevem zasahujícím do ontologie člověka, struktury společnosti i fyzikální reality planety.

1. Antropocén jako nová realita

Mgr. et Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D. uvedl debatu zasazením do širšího kontextu **antropocénu**. Upozornil, že termín "klimatická změna" je často redukován pouze na technické parametry (CO₂, stupně Celsia), čímž se vytrácí podstata problému.

- **Konec duality:** Daněk argumentoval, že tradiční rozdělení na "člověka" a "přírodu" je v antropocénu neudržitelné. Lidská činnost se stala geologickou silou.
- **Environmentální etika:** Zdůraznil, že naše etické systémy jsou zastaralé, neboť byly vyvinuty pro interakce mezi lidmi v malých komunitách, nikoliv pro interakce s planetárním systémem s časovým přesahem tisíců let.
- **Kulturní narativ:** Problém není jen v emisích, ale v příběhu, který si o sobě vyprávíme – příběhu o nekonečném růstu a dominanci nad světem, který je vnímán pouze jako sklad zdrojů.

2. Krize racionality a odcizení

Mgr. Jan Buráň, Ph.D. navázal filozofickou reflexí. Podle něj nečelíme informačnímu deficitu (víme, co se děje), ale krizi smyslu a imaginace.

- **Techno-optimismus jako past:** Buráň varoval před slepou vírou, že technologie nás zachrání bez nutnosti změnit naše hodnotové nastavení. Klimatická krize je v jeho pojetí krizí vztahovou – ztratili jsme vztah k "žitému světu" (Lebenswelt) a nahradili jej instrumentálním rozumem.
- **Společenská setrvačnost:** Filozoficky rozebíral, proč společnost, která vidí blížící se katastrofu, zůstává pasivní. Důvodem je hluboké zakořenění v konzumním způsobu života, který definuje naši identitu. Změna klimatu ohrožuje nejen naše přežití, ale i to, kým si myslíme, že jsme.

3. Data a legislativní realita

Mgr. Daniel Volek vnesl do diskuze pragmatický pohled zástupce Ministerstva životního prostředí.

- **Český kontext:** Upozornil na specifika ČR jako průmyslové země s historickou závislostí na fosilních palivech. Diagnóza z pohledu státu zní: "Víme, že musíme transformovat energetiku a krajinu, ale narážíme na limity byrokracie, financí a sociální únosnosti."
- **EU kontext:** Zabýval se velmi historií o vyjednávání politiky Green dealu, jeho historií v EU a českou rolí v celém procesu. Upozornil na současný ústup a zmírňování politiky a cílů Green dealu v návaznosti na sociální problémy vyvolané zejména válkou, Covidem atd.

II. Cesty k řešení: Transformace, Adaptace, Mitigace

Druhá část diskuze se soustředila na to, jak z krize ven. Zde se nejvíce projevil rozdílné přístupy diskutujících, které se pohybovaly od systémových změn až po vnitřní proměnu člověka.

1. Strategie státu a Zelená dohoda

Daniel Volek prezentoval konkrétní kroky, které stát a EU podnikají.

- **Energetická transformace:** Volek zdůraznil roli obnovitelných zdrojů energie (OZE). Zabýval se také situací v ČR a mluvil o změnách politiky pod vlivem nového nahlížení na problematiku po volbách v roce 2025.
- **Dotační politika a adaptace:** Zmínil významné finanční nástroje (Modernizační fond, Nová zelená úsporám), které mají motivovat domácnosti i firmy. Důraz kladl nejen na mitigaci (snižování emisí), ale silně i na **adaptaci** – zadržování vody v krajině, změnu skladby lesů a ochranu ovzduší.
- **Udržitelný rozvoj:** Volek argumentoval, že ochrana klimatu nemusí znamenat chudobu, ale modernizaci průmyslu a zvýšení kvality života, pokud se provede "spravedlivá transformace" (zejména v uhelných regionech).

2. Potřeba komplexního environmentálního přístupu

Tomáš Daněk oponoval čistě technokratickému řešení. Uváděl řešení problematiky v širokých kontextech, upozorňoval, že věda o klimatu má stále své limity a že může docházet k chybám, velmi se snažil řešit celou problematiku v kontextu ekologie jako vědy, tedy i ve vazbě na další problémy, které mají možná podobný význam (například ztráta biodiverzity).

- **Vzdělávání a osvěta:** Řešení vidí v radikální proměně vzdělávání, které by mělo vést k tzv. *environmentální gramotnosti*. Nejde jen o třídění odpadu, ale o pochopení komplexních systémů Země.
- **Role humanitních věd:** Věda nám dává data, ale humanitní obory nám dávají kontext. Daněk zdůraznil, že musíme redefinovat pojem "dobrý život". Je nutné opustit rovnici *více spotřeby = více štěstí*. Upozornil také na zakládající roli Hany Librové v řešení environmentální problematiky v prostředí humanitních věd.

3. Hledání autenticity

Jan Buráň posunul debatu k individuální a kolektivní odpovědnosti.

- **Dobrovolná skromnost:** Na rozdíl od nuceného uskovňování hovořil o filozofii dobrovolné skromnosti jako cestě ke svobodě. Klimatická budoucnost vyžaduje, abychom se naučili "být" spíše než "mít".
 - **Společenská smlouva:** Buráň naznačil potřebu nové společenské smlouvy, která by zahrnovala i ne-lidské aktéry (zvířata, ekosystémy). Filozofie by měla pomoci společnosti překonat strach ze změny a ukázat, že post-fosilní svět může být eticky i lidsky bohatší.
-

III. Bariéry a výzvy: Proč to jde tak pomalu?

V závěrečném bloku se diskutující věnovali překážkám, které brání rychlé akci.

Střet časových horizontů

Všichni tři řečníci se shodli na problému času, každý však z jiné perspektivy:

- **Volek (Politický čas):** Politik uvažuje v horizontu 4 let (volební období), zatímco klimatická opatření vyžadují plánování na 30–50 let. To vytváří neochotu dělat nepopulární, ale nutná rozhodnutí.
- **Buráš (Existenční čas):** Lidé mají tendenci vytěšňovat myšlenky na smrt a konečnost. Klimatická krize nám připomíná naši zranitelnost, což vyvolává obranné psychologické mechanismy (popírání).
- **Daněk (Evoluční čas):** Naše mozky nejsou evolučně nastaveny na vnímání pomalých, plíživých hrozeb. Reagujeme na tygra v křoví, ne na postupný nárůst CO₂.

Závěr besedy nebyl pesimistický, ale realisticky apelativní.

1. Mgr. Daniel Volek (MŽP):

"Máme technologie, máme peníze a máme plány. Co nám chybí, je širší společenský konsenzus a odvaha je implementovat rychleji. Budoucnost bude zelená, nebo nebude žádná – ale cesta k ní musí být sociálně citlivá."

2. Mgr. et Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D. (UPOL):

"Musíme se přestat dívat na přírodu jako na kulisu našeho života. Jsme součástí sítě života. Naše budoucnost závisí na tom, zda dokážeme přepsat náš kulturní příběh z 'dobývání přírody' na 'péči o společný domov'."

3. Mgr. Jan Buráš, Ph.D. (UPOL):

"Technické řešení je nutné, ale nedostatečné. Skutečná změna musí začít v myšlení. Klimatická krize je výzvou k dospělosti lidstva – musíme převzít odpovědnost za následky našeho konání a najít smysl v něčem hlubším, než je materiální spotřeba."

Doporučená literatura

1. Mgr. et Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.

Humanitní environmentalistika, etika a antropocén, proměna vztahu člověk-příroda, kritika dualismu, kulturní narativy.

- **Hana Librova: *Pestří a zelení / Vlažní a váhaví / Věrní a rozumní*** – Absolutní základ české environmentální sociologie. Trilogie zkoumá dobrovolnou skromnost a způsoby života, které jsou šetrné k přírodě. Dr. Daněk v debatě upozornil na její zakládající roli v prostředí humanitních věd.
- **Bruno Latour: *Zpátky na zem (O politice přírody)*** – Zásadní text pro pochopení „nového klimatického režimu“. Rezonuje s Daňkovým tvrzením, že v antropocénu je tradiční rozdělení na "člověka" a "přírodu" neudržitelné.
- **Timothy Morton: *Ekologie bez přírody (nebo koncept Hyperobjektů)*** – Pro pochopení toho, proč je pojem „příroda“ problematický a jak vnímat klima jako něco, co nás přesahuje, což koresponduje s Daňkovou výzvou přestat vnímat přírodu jen jako "kulisu".
- **Amitav Ghosh: *Velké selhání (The Great Derangement)*** – K tématu „kulturního narativu“. Ghosh brilantně popisuje, proč literatura a kultura selhaly v zachycení klimatické změny. Toto dílo přímo rozvíjí Daňkovu myšlenku, že problém tkví v příběhu, který si o sobě vyprávíme.
- **Aldo Leopold: *Obrázky z chatrče (A Sand County Almanac)*** – Klasika environmentální etiky („Etika Země“), ke které se obor neustále vrací v kontextu překonávání antropocentrismu.

Odkazy a zdroje:

- **Centrum pro otázky životního prostředí UK:** Publikace a články týkající se humanitních aspektů.
- **Sedmá generace:** Časopis, který dlouhodobě reflektuje sociální ekologii a navazuje na tradici environmentální gramotnosti, kterou Daněk propaguje.

2. Mgr. Jan Buráň, Ph.D.

Filozofie, fenomenologie a krize smyslu, krize racionality, koncept „žitého světa“ (Lebenswelt), kritika techno-optimismu a psychologie popírání.

- **Edmund Husserl: *Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie*** – Původní text definující ztrátu „žitého světa“ a dominanci objektivizující vědy. Na tento koncept (Lebenswelt) Dr. Buráň v debatě přímo odkazoval jako na něco, k čemu jsme ztratili vztah.
- **Hans Jonas: *Princip odpovědnosti*** – Klíčové dílo etiky pro technologickou civilizaci. Zavádí imperativ, že musíme jednat tak, aby důsledky našeho jednání nebyly destruktivní pro budoucí život, což souvisí s Buráňovým apelem na "dospělost lidstva" a převzetí odpovědnosti.

- **Erazim Kohák: *Zelená svatozář: Kapitoly z ekologické etiky*** – Česká filozofická klasika spojující fenomenologii s ekologickou krizí.
- **Kari Marie Norgaard: *Living in Denial: Climate Change, Emotions, and Everyday Life*** – Sociologicko-filozofická studie o tom, proč lidé „vědí“, ale „nejednají“. Kniha vysvětluje mechanismy vytěsnění a obranné psychologie, o kterých Buráň hovořil v kontextu "existenčního času".
- **Erich Fromm: *Mít nebo být?*** – Klasické dílo, které přesně rámuje Buráňovu tezi, že klimatická budoucnost vyžaduje, abychom se naučili "být" spíše než "mít".

Odkazy a zdroje:

- **Project Syndicate (sekce Philosophy/Sustainability):** Světoví filozofové komentující etické aspekty klimatu.

3. Mgr. Daniel Volek – Státní správa, Green Deal, data a pragmatismus

Legislativa, dotační politiky a institucionální procesy.

- **Oficiální dokument EU:** European Commission. (2019). The European Green Deal. Brussels: European Commission. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2e009f04-1d90-11ea-95ab-01aa75ed71a1>
- **MŽP ČR – český kontext:** Ministerstvo životního prostředí ČR. (2023). Politika ochrany klimatu v ČR. Praha: MŽP. <https://mzp.gov.cz/cz/kontakty-pro-media/publikace/politika-ochrany-klimatu-v-cr>